

# PRIBLIŽIMO ŠKOLU UČENIKU

Izet PEHLIĆ

**U**čenikova slika škole je odraz njegovog položaja u procesima edukacije. Pod autoritativnim rukovođenjem nastavnika u čvrstim hijerarhijskim odnosima i uvjetima pasivnog položaja učenika u nastavi, učenici izgrađuju sumornu sliku o školi. Za njih je škola dosadno učilište, a nastavnici egzekutori koji prate i kažnjavaju svaku neposlušnost.

“U razvijenim demokratskim odnosima učenici grade povoljniju sliku o školi. Za njih su nastavnici omiljeni saradnici i inspiratori ugodnih pedagoških situacija.”<sup>1</sup> U takvim okolnostima učenici se raduju školi i svakodnevnim susretima sa svojim nastavnicima.

Učenikova slika o sebi je uvijek vrlo povoljna i on ima o sebi vrlo visoko mišljenje, bez obzira šta o njima mislili nastavnici i roditelji. To je pozitivna osobina koju treba dalje razvijati. Usljed nerazumijevanja ovog fenomena, to se učenikovo ponašanje, koje je izvan standardiziranih normi, kritizira.

Nastavnikova slika o učeniku se najčešće izgrađuje na osnovi postignutog uspjeha, a rijetki su primjeri gdje se ona gradi na osnovi kompletne strukture učenika, ocjena i uvjeta u kojima učenik živi.

U školi učenici diferenciraju nastavnike na: “dobre”, “loše” stručnjake i nestručnjake, stroge i blage, “glavne” i “sporedne”.

J. Holt, tretirajući zadovoljavanje radoznalosti djece, konstatira: “Alternativa je - a ja druge i ne vidim - da dobijemo škole i učionice u kojima svako dijete može na svoj način zadovoljiti svoju

radoznalost, razviti svoje sposobnosti i talente, baviti se onim što ga zanima, te od odraslih i druge djece koja ga okružuju dobiti odsjaja velike raznovrsnosti i bogatstva života. Ukratko, škola mora biti velika bogata trpeza intelektualnih, umjetničkih, kreativnih i estetskih aktivnosti sa koje svako dijete može uzeti što želi te onoliko mnogo ili malo koliko želi.”<sup>2</sup>

U novim uvjetima, gdje se škola javlja kao životna zajednica učenika, nastavnika i roditelja, nerazumijevanje se mora zamijeniti razumijevanjem, jer se u kvalitetnoj školi, u nastavnim i van-nastavnim aktivnostima, odvija proces podizanja zdrave, humane, obrazovane, odgojene, kritičke i kreativne osobe. U njoj se zajedničkom kreativnošću živi, uči, istražuje, znanja stječu kreativnošću za slobodan, autonoman i kreativan život i rad.

Budući da nova škola predviđa mnogo individualnog rada i samoobrazovanja, učenik se u školi “mora osposobiti za učenje, samostalno korištenje različitih izvora znanja, razvijanje i njegovanje kreativnog mišljenja i izgrađivanje kreativnih stavova”.<sup>3</sup>

Istraživanja odgojno-obrazovnog rada pokazuju da se učenik još uvijek nedovoljno angažira u svim etapama nastavnog procesa, iako učenici imaju razvijene mogućnosti i aspiracije da učestvuju u svim etapama nastavnog procesa. Skoro svi učenici jednog odjeljenja mogu obaviti opsežnu pripremu u odnosu na prikupljanje izvora znanja i potrebne praktične aktivnosti u svim odgojno-obrazovnim područjima. Isto tako, učenici

mogu samostalno organizirati obradu nastavnih sadržaja. Učenik ne smije biti u inferiornom položaju i prepustiti inicijativu nastavniku u svim nastavnim aktivnostima.

Može se zaključiti da stil rukovođenja ili odgojni stil ima velikog utjecaja na razvoj učenika i na kreiranje njegovog stava prema nastavniku i školi.

Amerikanci Ronald Lippitt i Ralph K. White, pod vođstvom Kurta Lewina, izveli su 1938. god. eksperimente s grupama djece. Eksperimentatori su zastupali različite tipove vođenja: autoritarni i demokratski, pa su u svom radu postigli različite odgojne i socijalne rezultate. Eksperimentatori autoritarnog stila su određivali sve u grupi i u svemu su bili lični, diktirali su planove, način realizacije i komunikacije među članovima grupe. Eksperimentatori demokratskog stila, uz objektivnost u pohvalama i prijekorima, nisu se ništa miješali već je bilo sve stvar dogovora, više su bili po strani i samo povremeno usmjeravali rad grupe.

Lippitt i White su zapazili razlike u ponašanju između autoritarnih i demokratskih grupa, te konstatirali da su "autoritarne grupe ispoljavale težnju ili ka većoj agresivnosti ili ka većoj apatiji nego demokratske grupe". Članovi agresivne grupe "težili su većoj agresivnosti i dominaciji nego u demokratskim grupama. Jedinstvo grupe izgledalo je veće u demokratskim grupama, a podgrupe su težile većoj stabilnosti nego u autoritarnoj atmosferi, gdje su težile dezintegraciji. Pod eksperimentalno izazvanom frustracijom u radnoj situaciji demokratska grupa odgovorila je organiziranim poduhvatima protiv teškoća, dok su autoritativne grupe težile raspadanju i optuživanju i ličnom predbacivanju".<sup>4</sup>

Može se zaključiti da od zauzetog stava nastavnika ovisi i zauzimanje stava učenika. Tako će učenici, primjera radi, "prema pedagoški odmjerenom nastavniku pokazivati pažnju, ljubav, brigu, a prema krutom ismijavanje, potcjenjivanje, omalovažavanje".<sup>5</sup>

Da bi se nadišle slabosti tradicionalne škole, mora se promijeniti tradicionalni pristup i shvatanje učenika u školi i razmotriti mogućnosti i smjerove poboljšanja postojećeg stanja. Dakle, ukoliko smo konstatirali da postoji problem, a poznati su i uzroci problema, možemo krenuti u

akciju, demokratizaciju učenikove pozicije u školi i njegovo aktivnije sudjelovanje u planiranju, izvođenju i vrednovanju rezultata nastave.

Postoje brojni prijedlozi aktivnog sudjelovanja učenika u razrednom odlučivanju. Između ostalih, to su:

- a) da učenici s nastavnikom pregovaraju o vrstama ocjenjivanja koje bi se mogle primijeniti (uključujući i samoocjenjivanje);
- b) da učenici s nastavnikom pregovaraju o nastavnim metodama/organizacijskim postupcima koji bi se mogli primijeniti tako da udovolje učenicima različitog porijekla;
- c) da učenici s nastavnikom pregovaraju o tome kako će se pratiti i ocjenjivati razredne aktivnosti, a da bi se uputili u daljnje odluke;
- d) da učenici s nastavnikom sklapaju ugovore (pojedinačno ili grupno) za izvršenje određenih zadataka i aktivnosti unutar predmeta.

Nije slučajno što mnoga procjenjivačka istraživanja traže podatke od učenika, budući da se shvatilo da je to valjan i pouzdan izvor podataka. Nekoliko novijih naučnih istraživanja (Marsh i Overall, 1979.; Aleamoni, 1981.; Farley, 1981.)<sup>6</sup> upozoravaju:

- da učenici mogu dosljedno procjenjivati,
- da učenici mogu tačno opisati razredne aktivnosti,
- da učenici mogu pravilno procijeniti nastavnike koje svakodnevno viđaju,
- da učenici obično ne pretjeruju u procjenama niti su te procjene iskrivljene,
- da su učenici obično vrlo otvoreni u svojim primjedbama te da znaju biti okrutno iskreni.

I iz ovoga se vidi da učenik u novije vrijeme dobiva mjesto koje zaslužuje i da se sve više uvažava njegova osoba i mogućnost njegovog aktivnog sudjelovanja u planiranju, odlučivanju, sprovođenju i verifikaciji određenih aktivnosti u školi, a koje se tiču neposrednog izvođenja odgojno-obrazovnog djelovanja.

Naravno, ovo mišljenje, kao i eventualno predstavljanje uloge učenika i njegovo uvođenje u odlučivanje o bitnim pitanjima odgojno-obrazovnog procesa, ne smije učenika "razmaziti" i time proizvesti kontraprodukt demokratskog

pristupa (djetinjasto i neodgovorno ponašanje, nedisciplinu i nevažavanje).

Pravo se vođenje djece treba nalaziti između krajnje slobode, nagrađivanja i popuštanja i sputavanja, nadzora i kažnjavanja. Jesper Juul apelira: "Prestanite odgajati!", jer "Čak i najbrižniji, najnježniji odgoj obilježen je nadzorom, pravilima i nadmoćnim znanjem - i u tom nema ništa loše. Upravo ta obilježja daju djeci osjećaj sigurnosti i uvjerenosti da je njihov odgoj u kompetentnim rukama. No, kako djeca odrastaju, ta im se obilježja čine neumjesnim uplitanjem, poricanjem njihove neovisnosti, kritiziranjem i potcjenjivanjem - što i jesu."<sup>7</sup>

Ukoliko se dopusti djetetu slobodan rast i razvoj prema njegovim individualnim mogućnostima i usmjerava u pravcima za koje ima sklonosti i želju, može se pretpostavljati da će se ono normalno razvijati i osamostaljavati. Brižljivim odnosom prema djetetu, uvažavanjem njegovog individualiteta i posebitosti, razvija se slobodna osoba, ona koje će biti u stanju kvalitativno, kao uzor, na druge djelovati i iz iskustva svoje nasljednike, iz proživljenog iskustva, slobodno i demokratski odgajati i usmjeravati.

U suprotnom, razvija se sputano i nezainteresirano dijete, sklono da ugrožava sigurnost i individualitet drugih, koje kasnije može biti problem roditeljima i društvu. Tada se mora ispravljati nešto što se moglo preventivno spriječiti ili zaobići, i ima se problema s osobama i djecom koju je teško odgajati.<sup>8</sup>

Danas je o demokratiji *moderno* govoriti, demokratiju obećavati, demokratski biti, a često oni koji to zastupaju ni sami nisu svjesni šta sebi u obavezu stavljaju, kako svjesno ili nesvjesno govore da će pristupiti novome načinu kreiranja odnosa prema drugima, a jesu li spremni na, prije svega, temeljitu izmjenu sebe i svoga pristupa koji će odgovoriti zahtjevima koje suštinski ovaj pojam, u svojoj provedbi u život, podrazumijeva i zahtijeva.

Škola mora poučiti kako se može očuvati mir, pravednost i razum u društvu. Odgoj za demokratiju u njoj mora izaći na kraj s dvostrukim zahtjevom: omogućiti sudjelovanje u odgovornosti u jednakosti pružanja prilika - a da se pritom ne ošteti samosvijest i različitost pojedinih grupa.<sup>9</sup>

Škola pripada našoj živjot i najneposrednijoj stvarnosti. Ona je dominantni i nadmoćni top

ostvarenja odgojno-obrazovnih zahtjeva svakog vremena. Ona u novonastalim uvjetima treba predstavljati pojednostavljenu okolinu u kojoj nema bezvrijednih utjecaja, okolinu u kojoj su zahtjevi društva u *fair* ravnoteži.

Dakle, demokratska škola je moguća u uvjetima demokratske zajednice, uz volju svih njenih faktora za korjenitu promjenu sebe i drugih za opću dobrobit i, naravno, stupanje u akciju odmah. Valja imati na umu da, "htjeli mi to ili ne, škola jeste i ostaje jedino mjesto kojim mora proći sve stanovništvo, te stoga ne smijemo zanemariti utjecaj što će ga odgojno-obrazovni sistem imati na shvatanje koje će oni koji kroz njega prođu izgraditi o svijetu u kojem će živjeti".<sup>10</sup>

U školi se odgajaju i obrazuju budući doktori nauka, ljekari, profesori, predsjednik države, prodavači cvijeća, menadžeri, domaćice, zemljoradnici... Ima li prikladnijeg i zahvalnijeg mjesta preko kojeg se može izvršiti dalekosežniji utjecaj na čovjeka, na oblikovanje njegove ličnosti, stavova i pogleda na svijet nego što je škola? "Škola je radionica u kojoj se razrađuje buduće društvo... u kojoj se rađaju odlučne promjene društvenih odnosa"<sup>11</sup> i zato na nju žele utjecati svi, budući da time utječu na karakter budućnosti, i već sada određuju svoje mjesto u njoj.

Onoliko koliko budemo uložili u školu i koliko budemo u njoj prisutni toliko ćemo imati od nje i biti prisutni u budućim tokovima života.

## I NA KRAJU

Obrazovanje nastavnika za novu školu može biti posljedica preobražaja školske strukture, iako ono predstavlja jednu od neophodnih pretpostavki tog preobražaja. Obrazovanje i permanentno doškoloavanje nastavnika mogu pomoći da se odbace dogmatski stavovi i definitivni modeli tradicionalne škole i da se, istovremeno, stvaraju novi instrumenti koji garantiraju stalno kulturno obnavljanje.<sup>12</sup>

Da bi se mogle ostvariti zamisli i ideje demokratske škole neophodno je, između ostalog, permanentno obrazovanje direktora, nastavnika, osoblja škole, učenika i roditelja. Jedino akcijom svih i odmah ideja je ostvariva.

**LITERATURA**

- 1 Ajanović, Dž., Stevanović, M., str. 159.
- 2 Holt, J.: Kako djeca doživljavaju neuspjeh, Svjetlost, Sarajevo, 1979. god., str. 170.
- 3 Stevanović, M.: Osposobljavanje učenika za permanentno obrazovanje, Centar za historijska istraživanja, Rovinj, 1989. god., str. 7.
- 4 Krech, D., R.S. Crutchfield E.L. Ballachey: Pojedinaac u društvu, Zavod za udžbenike, Beograd, 1972. god., str. 443.
- 5 Ajanović, Dž. i Stevanović, M., str. 176.
- 6 Marsh, J. Colin, str. 52.
- 7 Juul, Jesper, Vaše kompetentno dijete, Za nove temeljne vrijednosti obitelji, Educa, Zagreb, 1996. god., str. 223.
- 8 Budući da to nije tema ovoga mog rada neću dalje elaborirati, a za potpuniji uvid problema i teškoće u rješavanju vidjeti: Winkel, Rainer: Djeca koju je teško odgajati, Educa, Zagerb, 1996. god.
- 9 Hartmut von Hentig: Citirano djelo, str. 85.
- 10 Lesourne, Jacques: Obrazovanje & društvo, Izazovi 2000. godine, Educa, Zagreb, 1993. god., str. 201.
- 11 Pranjić, M.: Srednjoškolski vjeronauk u Hrvatskoj, Citirano djelo, str. 59.
- 12 Gielpi, E.: Škola bez katedre, BIGZ, Beograd, 1976. god., str. 72.

**Summary****Let's bring school closer to the student**

Izet Pehlić

The student's view of the school is a reflection of his position in the educational process.

We strive to create schools and classrooms in such a way so that each child can satisfy his curiosity, develop his skills and talents and be able to do what interests him. The student must be prepared for learning, independent use of various sources of knowledge, for development and nurture of creative thought and for creation of creative outlook. The solution for this lies in the democratization of student's position in school and in his more creative role in the process of planning, implementing and evaluating the results of educational process. Through a right attitude towards the child and through respect for child's individuality and uniqueness, the free individual is being developed. He will then be able to serve as a model influencing others, his offsprings, and will be able to direct and educate others in a free and democratic manner. In order to implement these ideas and bring school closer to the student it is imperative to organize, among other things, permanent education of the principals, faculty, students and parents. This is possible only through an immediate action by everyone.

**m**